

Потенцијали и перспектива пољопривреде и прехранбене индустрије града Смедерева

Resources and perspective of agriculture and food industry of the city of Smederevo

Бранко Михаиловић*

Институт за економику пољопривреде, Београд

Зоран Симоновић**

Институт за економику пољопривреде, Београд

Томислав Брзаковић***

Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Факултет за примењени менаџмент, економију и финансије, Београд

Сажетак: У раду се истражују фактори развоја пољопривреде и прехранбене индустрије града Смедерева, те се сходно томе дефинишу развојни приоритети. Циљ истраживања јесте да се SWOT анализом сагледају реалне могућности за унапређење стања у овој области. Анализа је фокусирана на значај пољопривреде и агроиндустрије у привреди града Смедерева; складишне и дорадне капацитете у пољопривреди; прераду пољопривредних производа, као и развојне приоритете у пољопривреди града. Резултати истраживања показују да унапређење конкурентности пољопривредног сектора града Смедерева захтева реализацију адекватних стратешких мера и пројеката на плану унапређења људског потенцијала, већег степена прераде пољопривредно-прехранбених производа, као и бољу агротехничку опремљеност пољопривредних произвођача. Активности на овом плану укључују пре свега већу повезаност науке и праксе посредством реорганизованих пољопривредних станица, саветодавне службе, матичне службе, земљорадничких задруга и других удружења пољопривредника; развој и имплементацију нових знања и вештина пољопривредника кроз савете, обуке, семинаре, курсеве; подршку младим пољопривредницима у модернизацији газдинства. Сви пројекти у овој области морају се базирати на адекватној државној подршци (финансијској, саветодавној, логистичкој) и координисаним активностима јавног и приватног сектора.

Кључне речи: пољопривреда, прехранбена индустрија, стратешко планирање, трансфер знања, визија, развојни приоритети.

Abstract: In this paper we will research the factors of agricultural and food industry development of the city of Smederevo, and as a result we will define development priorities. The aim of the research is to consider the

* ✉ brankomih@neobee.net

** ✉ zoki@medianis.net

*** ✉ tomlav.brzakovic@mef.edu.rs

realistic possibilities for the improvement in this area using the SWOT analysis. The analysis is focused on: importance of the agriculture and agro industry in the economy of Smederevo, storage capacities in agriculture, processing of agricultural products, as well as the development priorities in the city's agriculture. The results of the research show that improving competitiveness of agricultural sector in the city of Smederevo requires implementation of adequate strategic measures and projects aimed to improve human potential, more processing of agricultural and food products, as well as better agro technical equipment of agricultural producers. First of all, activities in this field must include stronger connection between science and practice through reorganized agricultural stations, advisory service, agricultural cooperatives and other agricultural associations; development and implementation of new knowledge and skills through advice, trainings, seminars, courses; support to young farmers and modernization of agricultural holdings. All the projects in this field must be based on adequate government support (financial, advisory, logistic) and coordinated activities of public and private sector.

Keywords: agriculture, food industry, strategic planning, knowledge transfer, vision, developing priorities.

Увод

Пољопривредни сектор има традиционални значај у српској привреди, тако да се често посматра као област великог потенцијала (Атанасијевић, Данон, 2014, 68). Истовремено, развој руралних подручја уско је повезан с развојем пољопривреде и прераде пољопривредних производа, па је пољопривредна производња традиционално најважнији сектор руралне економије и основни извор прихода сеоског становништва. Сходно томе, неопходне су инвестиције у развој микропредузећа у области прераде пољопривредних производа, као и подизање вредности производа добијањем ознака географског порекла. Инвестирањем у поменуте активности унапредила би се конкурентност пољопривредних газдинстава на тржишту, повећањем прихода газдинстава унапредио би се њихов економски положај, чиме би се омогућио бољи квалитет живота у руралним подручјима и смањење стопе депопулације руралних предела.

Услови који би допринели запошљавању руралног становништва јесу јачање предузетништва и развој микропредузећа. Међутим, жељена будућност у овој области неће се десити сама по себи, нити зато што то неко жарко жели. Жељена будућност и остварење стратешких циљева пољопривреде и прехрамбене индустрије града Смедерева захтевају тренутну акцију. Будућност економске виталности локалних заједница у мањем степену је функција расположивих ресурса и географског положаја, а више јаког лидерства и ефикасне стратегије.

Организовање пословног амбијента за пољопривредне произвођаче, предузећа, удружења и остале заинтересоване актере, фактички значи да се појединачне институције и њихови односе уређују на тржишним принципима, у конзистентан систем (Михаловић, Симоновић, 2016, 11) Услов за то јесте организовање и функције државе на модеран начин, у смислу подстицајног, развојно усмереног фактора привреде. Треба приметити да је макроекономски амбијент композиција која функционише у складним интеракцијама појединаца и институција. У тој целини треба да функционишу појединци с новим правима и

обавезама, с новим сопственим имицом. Исто важи и за све институције, које уз нова правила, морају да имају и појединце и групе с јасно дефинисаним улогама.

Србија има велики потенцијал у пољопривредном сектору, који није у потпуности искоришћен (Симоновић, Јелочник и Васић, 2012, 535–544). Уз адекватно стратешко планирање, пољопривреда може дати значајан допринос економском развоју земље. Она је због своје повезаности с осталим секторима и утицаја на њих, изузетно значајна за развој Србије, с обзиром на то да запошљава, директно или индиректно, велики број људи, учествује значајним делом у спољној трговини, обезбеђује прехранбену сигурност грађана, доприноси руралном развоју и еколошкој равнотежи.

Приликом дефинисања приоритета на локалном нивоу, треба се детаљно упознати са следећим документима и позивати се на њихове поједине сегменте, у зависности од тога којем од наведених сектора одговарају. Ту спадају (Михаиловић, Параушић и Симоновић, 2007, 103): 1. Национална стратегија Србије за приступање Србије Европској унији; 2. Акциони план Србије за спровођење приоритета из Европског партнерства; 3. Стратегија за смањење сиромаштва; 4. ресорне стратегије; 5. Заједнички програмски документ за суседске програме; 6. акциони планови Владе Србије и 7. политике појединих нивоа.

Сходно томе, очекује се од пољопривреде да донесе економски развој, повећање БДП-а и да служи као оквир за потпуну економску стабилност (Гулан, 2016). Остваривање аграрне конкурентности захтева од макроекономског менаџмента да мења базичне елементе пољопривредних развојних стратегија, пре свега у правцу стварања одрживих пољопривредних система, чији се раст води знањем и иновацијама, као и у правцу развоја тржишта и пољопривредног ланца производа. Наиме, агроиндустрија обухвата све активности, почев од жетве, трансформације, складиштења и припреме пољопривредних сировина за производњу или финалну потрошњу (Wohlmuth, Kormawa, 2012, 7).

Град Смедерево је основна територијална јединица у којој грађани остварују локалну самоуправу у складу са Уставом. Територију града чини подручје 27 насељених места која улазе у његов састав. Укупна површина града Смедерева износи 481,7 км. Смедерево је уједно и центар Подунавског управног округа. На основу Закона о територијалној организацији и локалној самоуправи, Подунавском управном округу територијално, као и у административном и управном погледу, припадају, поред Смедерева, још и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка („Службени лист града Смедерева“, 2008). У просторном плану Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, 2010, 46–47), град Смедерево припада дунавском развојном појасу и представља једну од кључних тачака (дунавску капију), заједно с градовима Нови Сад, Београд и

Панчево. Такође, Смедерево припада једном од 17 градова функционалног урбаног подручја Републике Србије државног значаја, у чијем је саставу и општина Велика Плана („Службени гласник Републике Србије“, 2010, 171).

Ради реализације истраживачког задатка користиће се сви расположиви извори информисања:

- званична домаћа статистика, тј. подаци Републичког завода за статистику;
- националне и општинске стратегије и развојни документи из конкретне области;
- материјали Привредне коморе Србије и других домаћих институција и организација;
- истраживања домаћих и страних аутора у тематској области;
- истраживања која су Институт за економику пољопривреде и његови сарадници реализовали у претходном периоду.

У реализацији истраживачког задатка који се односи на оцену пољопривредних потенцијала и дефинисање развојних приоритета у граду Смедереву, користиће се анализа секундарних података (превасходно Попис пољопривреде из 2012. године), просторна анализа релевантних варијабли, као и истраживање базирано на фокус-групима сачињеним од актера заинтересованих за пољопривреду и прехранбену индустрију града Смедерева.

Такође, драгоцен ослонац за дијагнозу стања у овој области биће SWOT анализа, на основу које ће се формулисати развојни приоритети и стратешки правци деловања. Комбинацијом наведених метода истраживања може се добити што поузданији одговор на кључна питања која се намећу у анализи пољопривреде, прехранбене индустрије и развојних приоритета града Смедерева.

1. Место пољопривреде и агроиндустрије у привреди града Смедерева

Пољопривреда је привредна грана која има велики значај за Републику Србију. Она обезбеђује прехранбену сигурност становништва, али је и главни извор сировина за бројне индустријске капацитете (Васиљевић, Зарић и Закић, 2011, 275). У Смедереву је пољопривреда једна од доминантних привредних делатности, а рурални простор заузима 80,6% укупних површина, или 40.190 хектара, док преко 40% становништва живи у селима и 45% народног дохотка ствара пољопривреда („Службени лист града Смедерева“, 2010). Према наведеном стратешком документу, преовлађујући производни правци у пољопривреди Смедерева су: 1) ратарство, сточарство и повртарство (моравски део); 2) воћарство и виноградарство (шумадијски део).

Због благе континенталне климе, Смедеревски регион има повољне услове за успешно гајење готово свих воћних врста и винове лозе („Службени

лист града Смедерева“, 2008, 6). Доминантан део пољопривредне производње у Смедереву одвија се на породичним пољопривредним газдинствима. На територији Смедерева евидентирано је укупно 7.107 пољопривредних газдинстава, с 26.560 хектара коришћеног пољопривредног земљишта (Попис пољопривреде 2012, књига 1). Породичних пољопривредних газдинства је 7.075, а правних лица и предузетника је само 32, и они запошљавају 92 радника. Број регистрованих пољопривредних газдинстава је 3.886, од којих су 99,51% породична пољопривредна газдинства, а 0,49% правна лица и предузетници. Према подацима који су дати у табелама 1 и 2, структура коришћеног пољопривредног земљишта газдинстава је следећа: окућница – 172 ха; оранице и баште – 20.514 ха; ливаде и пашњаци – 1.077 ха; воћњаци – 4.412 ха; виногради – 381 ха; расадници – 3 ха; остало – 1 ха.

Табела 1: Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама

Регион, област, град, општина	ПГ	КПЗ укупно, ха	Окућница		Оранице и баште		Ливаде и пашњаци	
			ПГ	ха	ПГ	ха	ПГ	ха
Подунавска област	18.000	73.336	10.525	645	16.858	61.799	3.739	3.855
Велика Плана	5.225	18.994	3.344	210	4.860	17.481	423	777
Смедерево	6.877	26.560	3.149	172	5.708	20.514	1.008	1.077
Смедеревска Паланка	6.698	27.782	4.032	262	6.290	23.803	2.308	2.001

Извор: Попис пољопривреде 2012, књига 1, Републички завод за статистику, Република Србија

Табела 2: Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама

Регион, област, град, општина	Стални засади							
	Воћњаци		Виногради		Расадници		Остало	
	ПГ	ха	ПГ	ха	ПГ	ха	ПГ	ха
Подунавска област	6.813	6.294	3.198	729	10	8	11	6
Велика Плана	1.370	398	750	126	-	-	4	1
Смедерево	2.912	4.412	1.313	381	3	3	2	1
Смедер. Паланка	2.531	1.484	1.135	221	7	5	5	5

Извор: Попис пољопривреде 2012, књига 1, Републички завод за статистику, Република Србија

У категорији „Оранице и баште“ најзаступљенија су: жита (16.747 ха), крмно (2.035 ха) и индустријско биље (793 ха). Код површина под житима доминира кукуруз за зрно (8.340 ха), пшеница и крупник (7.202 ха) и јечам (1.016 ха). С друге стране, кад су у питању површине под махунаркама, пасуљ се евидентира као најзаступљенија махунарка, са 23 ха. Сунцокрет се гаји на 568 ха, што представља чак 71,63% учешћа у укупној површини под индустријским биљем. У структури површина под поврћем, бостаном и јагодом истичу се следеће културе: паприка (59 ха), купус и кељ (54 ха), парадајз (38 ха), остало свеже поврће (35 ха), бостан (166 ха) и јагоде (63 ха). Површина под крмним

биљем износи 2.035 ха, а најзаступљеније су луцерка (1.189 ха) и детелина (750 ха). Воћњаци су присутни на 4.412 ха, при чему постоје плантажни (4.234 ха) и екстензивни воћњаци (178 ха). Виногради су на површини од 381 ха, а од тога су: 1) сорте за вино с географским пореклом на 27 ха; 2) остале винске сорте на 204 ха; и 3) сорте за јело на 150 ха. Што се тиче површина под воћним врстама, најзаступљеније су брескве (1.961 ха), јабуке (1.340 ха) и шљиве, на 333 ха (Попис пољопривреде 2012, књига 1).

Евидентан је тренд перманентног повећања површина под воћарским културама (Пољопривредна саветодавна стручна служба Смедерево, 2015). Према стању на терену може се констатовати да ова производња има тренд увећања производних површина у већем или мањем обиму, у зависности од воћних врста. Међутим, анализе показују да је на подручју града Смедерева приметно континуирано смањење површина под виноградима. У погледу сортимента смедеревских винограда, најзаступљенија сорта је смедеревка. Такође, егзистирају следеће сорте: италијански ризлинг, жупљанка, шардоне, рајски ризлинг, совињон (беле сорте), вранац, мерло, мускат хамбург, каберне совињон (црне сорте). Потребна је рејонизација применом стимулативних мера, пре свега субвенција. У шумадијском делу Смедерева треба да се стимулише: виноградарство и коштичаво воће (бресква-нектарина, кајсија итд.), а у моравском делу јагода, јабука, шљива и сл. Сходно томе, неопходно је улагање у наводњавање и инфраструктуру у области енергетике.

Некада је у области примарне пољопривредне производње било значајно предузеће „Годомин“, које је носилац воћарске производње у Смедереву, али је оно у стечају. Извоз воћа је доминантно оријентисан ка руском тржишту, преко неколико посредничких фирми. Пре извоза производи подлежу фитосанитарној контроли, која укључује визуелни преглед воћа на карантинске болести и штеточине. Приликом припреме воћа за утовар, ову контролу спроводи ПССС Смедерево, која издаје „фито-сертификате“. С друге стране, из области сточарства се ништа не извози. Раса говеда која је највише заступљена је сименталац. Истовремено, пчеларство је грана сточарства код које се уочава тренд успона, а постоји и удружење пчелара. Када је у питању агроиндустрија, некада је овде такође било значајно предузеће „Годомин“, које се бавило производњом вина и ракија. Данас је мали број предузећа у овој области. Издвајају се по значају компаније „Исхрана“ и „Фрувита“. „Исхрана“ се бави производњом и продајом пекарских производа, с допунским трговачким асортиманом (<https://ishrana-smederevo.ls.rs/rs/>). „Фрувита“ је компанија која се бави прерадом воћа, производњом воћних сокова, нектара и освежавајућих безалкохолних пића са воћним соком (<http://fruvita.com>). Централна компаније је у Београду, а фабрика за производњу сокова „Фрувита“ налази се у селу Луњевац (Смедерево). Компанија поседује и измештен погон у селу Колари (Смедерево), где се налази линија за прераду свежег воћа и производњу цеђених сокова.

Компанија у Смедереву запошљава око 80 радника, али овај број варира у зависности од сезоне и потреба прераде воћа. С подручја Смедерева највише откупљују јабуку. Компанија „Фрувита“ своје производе извози на тржишта земаља у окружењу: Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија. У сектору МСПП региструје се и један број субјеката који се баве прерадом пољопривредних производа, као што су винарије, кланице, млинови и слично.

Значајан фактор унапређења пољопривредне производње у Смедереву јесте Фонд за развој пољопривреде („Службени лист града Смедерева“, 2014). Основан је ради стварања услова за подстицање, очување, унапређење и развој пољопривреде на територији општине Смедерево. Средства Фонда користе се у облику субвенционисања и кредитирања за: 1) унапређење и развој сточарске, ратарско-повртарске, воћарско-виноградарске производње; 2) изградњу и куповину система за наводњавање; 3) куповину пољопривредне механизације; 4) осигурање плодова и усева; 5) изградњу објеката и куповину опреме за унапређење пласмана производа (хладњаче, сушаре, складишни простор) и друге намене. Тиме се ствара могућност да одређени број комерцијалних развојно одређених газдинства прерасте у мала и средња предузећа (тзв. МСПП сектор). Мали број МСПП у области пољопривреде и прераде одликава неповољан привредни амбијент за оснивање и рад овог сектора (високи порези, ванпореска оптерећења, административне таксе, накнаде и други трошкови и др.).

Последично, град Смедерево даљи развој пољопривреде види у усмеравању ресурса и помоћи пољопривредним произвођачима у оснивању удружења, задруга, повећањем површина под воћарским засадима, виноградима, поврћем и ратарским културама, као и у подстицању наводњавања и пласмана конзумне робе („Службени лист града Смедерева“, 2010, 51).

2. Складишни и дорадни капацитети у пољопривреди

Пољопривредни објекти су зграде или делови зграда коришћени у пољопривредне сврхе, с темељима, с најмање три самостална зида и посебним улазом. Једна зграда може имати два или више објеката уколико сваки тај објекат има засебан улаз (Попис пољопривреде 2012, 95). Пописом нису обухваћени објекти без темеља, чији су спољни зидови изграђени искључиво од танких дасака, прућа или сламе. Истовремено, подаци (Попис пољопривреде 2012, Књига 2) показују да је у Смедереву код пољопривредних газдинстава евидентиран следећи број и капацитет складишних и дорадних капацитета, који је приказан у табели 3:

Табела 3: Складишни и дорадни капацитети у пољопривреди Смедерева

Складишни и дорадни капацитети	Укупан број	Властити капацитети	Коришћени капацитети
Кошеви за кукуруз	4.850	148.878 м ³	76.048 м ³
Амбари	1.975	69.007 м ³	23.073 м ³
Силоси	25	1.361 т	921 т
Сушаре	7	1.439 м ³	1.439 м ³
Објекти за силажу	202	17.252 м ³	12.899 м ³
Објекти за смештај пољопривредних машина и опреме	2.914	153.024 м ³	134.333 м ³
Хладњаче	295	58.306 м ³	49.328 м ³
Објекти за смештај говеда	2.395	14.502 број места	4.225 број места
Објекти за смештај свиња	5.563	89.660 број места	38.829 број места
Објекти за смештај кокошака носила	2.294	299.976 број места	120.823 број места
Објекти за смештај остале стоке	1.141	31.582 број места	30.072 број места
Машине за калибрање, вакумирање и паковање	9	8	1

Извор: Попис пољопривреде из 2012, Књига 2

Велики значај међу презентованим капацитетима имају хладњаче. Наиме, хладњаче су објекти у којима се производи складиште и чувају под оптималним условима. Осим комора за хлађење, ови објекти имају и просторије за пратећу механизацију (Попис пољопривреде 2012, 131). Важан податак добијен Пописом пољопривреде из 2012. (Воћарство) јесте управо број и капацитет хладњача које се користе за чување воћа. Попис није методолошки правио разлике између хладњача за свеже и за смрзнуто воће. На карти 22 видимо да је највећи број хладњача у Смедереву, Тополи, Суботици, Гроцкој и Чачку, типичним „воћарским“ општинама. Када погледамо капацитете (карта 23), видимо да предњачи Ариље (58.035 м³), а затим следе Смедерево, Суботица и Бела Црква. Док су капацитети у Ариљу намењени складиштењу смрзнуте малине, у осталим наведеним општинама углавном је реч о чувању свежег воћа (јабука, крушка, бресква итд.). Чак 44,9% од укупног капацитета хладњача пољопривредних газдинстава у Смедереву регистровано је у насељу Удовице (26.172 м³). Затим следе насеља: Суводол (9.291 м³), Водањ (3.925 м³), Биновац (3.612 м³), Друговац (2.772 м³), Колари (2.132 м³), Ландол (1.980 м³) и др. Капацитети хладњача нису регистровани у Вранову, Куличу, Липама, Радинцу, Скобаљу и Шалинцу. Хладњача „Годомина“ у Годоминском Пољу, с капацитетом преко 3.000 вагона, продата је и, према информацијама ПССС Смедерево, није у функцији (Пољопривредна саветодавна стручна служба Смедерево, 2015).

Складишни и дорадни капацитети у Смедереву су неразвијени. Постоји откупно-дистрибутивни центар „Делта“ у Удовицама. Међутим, потребан је један велики дистрибутивни центар, с једним заштитним знаком и униформном амбалажом. Истовремено, потребно је подржати куповину „проточних хладњача“, у којима би се температура пољопривредних производа обарала на ниво који је потребан за транспорт и извоз на међународно тржиште, пре свега руско (Институт за економику пољопривреде, 2016).

3. Прехранбена индустрија

У извозу аграра Србије доминирају примарни пољопривредни производи и производи ниског степена додате вредности. Према структури извоза аграра, најзаступљенији су воће и поврће, са 26,66%, затим житарице са 22,27%, дуван са 8,78% и пића са 6,60% (Привредна комора Србије, 2015). Истовремено, стандарди квалитета (ISO 9000, ISO 22000, HACCP, итд.) недовољно су присутни код пољопривредника и прерађивачких ентитета, нарочито у предузетничком сектору у агробизнису и прерађивачкој индустрији (Бировљев, Ђетковић и Вукмировић, 371). Последично, општине у Србији своје стратегије развоја треба да базирају на иновацијама, регионалној препознатљивости и инвестицијама у производе вишег степена додате вредности. *Према подацима Пољопривредне саветодавне и стручне службе Смедерево недовољно је индустријских капацитета за прераду пољопривредних производа, те је од изузетне важности подстаћи њихово оснивање. Неке од познатијих компанија су АД „Исхрана“ и „Фрувита“.*

АД „Исхрана“ Смедерево је као самостално предузеће основано 1950. године и лоцирано у ширем центру града. Основна делатност предузећа јесте производња и продаја пекарских производа, с допунским трговачким асортиманом. „Исхрана“ је од 2000. године успоставила и одржава систем управљања квалитетом према захтевима стандарда JUS ISO 9001:2001 и система безбедности хране HACCP од 2005. године. Фабрика „Фрувита“ налази се у селу Луњевац, у близини Смедерева. Компанија поседује и измештен погон у суседном селу Колари. „Фрувита“ је компанија која се бави прерадом воћа, производњом воћних сокова, нектара и освежавајућих безалкохолних пића са воћним соком. Производе извози на тржишта земаља у окружењу: Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија, Одласком „Годомина“ у стечај, прерађивачка индустрија у Смедереву је знатно изгубила на преради грожђа и производњи вина и ракија, тако да би требало инвестирати у постројења за прераду воћа, минисушаре, хладњаче, у производњу природних сокова, домаћих џемова, сушеног поврћа. Недовољан број малих и средњих предузећа и предузетника у области пољопривреде и прераде указује на још увек неповољан пословни амбијент за оснивање и рад овог сектора. Ипак, у сектору малих и средњих предузећа и предузетника региструје се и један број субјеката који се баве

прерадом пољопривредних производа, као што су винарије, кланице, млинови и сл. Наиме, у области прераде пољопривредних производа, осим наведених компанија („Исхрана“ и „Фрувита“), постоје следећи прерађивачки капацитети:

- Млекара ЈТЛ „Златиборац“ ДОО, Михајловац;
- Кланица „Ђуран“ у Михајловцу;
- Пилећа кланица „Бајан“ у Михајловцу;
- Кланица и индустрија меса „Недељковић“ у Шашинцима;
- Фабрика компоста „УЧА“ д. о. о.;
- „Аграр комерц“ у Скобаљу;
- ЈАС Холдинг из Колара ДОО, за производњу освежавајућих пића, минералне воде и остале флаширане воде;
- РТС Germany, компанија за прераду рибе;
- Фабрика воде у Смедереву.

Имајући у виду недовољне индустријске капацитете за прераду пољопривредних производа потребно је подржати развој нових прерађивачких капацитета према расположивим стратешким сировинама и захтевима тржишта. То се може остварити помоћу инвестиција у производњу, маркетинг и увођењем система квалитета у складу са стандардима ЕУ. Неопходно је предвидети разраду програма производње на бази примене савремене технологије, који би обухватили све фазе репродукционе целине, почев од примарне производње, преко индустријске прераде и промета, до потрошње свих важнијих пољопривредних производа. Сходно томе, потребно је подржати инвестиције у правцу повећања броја малих и средњих предузећа у Смедереву с тржишно пропульзивним и извозним програмима пољопривредне производње.

4. Формулисање стратешких циљева и главних правца активности

Свака локална развојна иницијатива мора да води рачуна да територију чини систем односно скуп сложених елемената, који делују на основу сопствене сложене природе и својства (Михаиловић, Параушић, Симоновић, 2007, 104). Оптимална стратегија за развој пољопривреде и прехранбене индустрије града Смедерево у SWOT окружењу је мини–макси стратегија, која подразумева минимизирање слабости и претњи и истовремено максимизирање снаге и шанси у окружењу, као што су регионалне интеграције, едукација и саветодавство у агробизнису и др. (табела 4).

Табела 4: SWOT матрица пољопривреде и прехранбене индустрије града Смедерева

Снаге	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> • Због благе континенталне климе, Смедеревски регион има повољне услове за успешно гајење готово свих воћних врста и винове лозе. • Тренд перманентног повећања површина под воћарским културама. • Пчеларство је грана сточарства код које се уочава тренд успона, а постоји и удружење пчелара. • Постоји откупно-дистрибутивни центар „Делта“ у Удовицама. • Међутим, потребан је један велики дистрибутивни центар, с једним заштитним знаком и у униформном амбалажом. • У сектору малих и средњих предузећа и предузетника региструје се један број субјеката који се бави прерадом пољопривредних производа, као што су винарије, кланице, млинови и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мали је број правних лица и предузетника у пољопривреди. • На подручју града Смедерева приметно је континуирано смањење површина под виноградима. • Извоз у Русију се обавља преко неколико посредничких фирми, услед слабе кооперације и удруживања примарних пољопривредних произвођача. • Мали број малих и средњих предузећа у области пољопривреде и прераде одсликава неповољан привредни амбијент за оснивање и рад овог сектора. • Складишни и дорадни капацитети у Смедереву су неразвијени. • Недовољан број малих и средњих предузећа и предузетника у области пољопривреде и прераде указује на још увек неповољан пословни амбијент за оснивање и рад овог сектора.
Шансе	Претње
<ul style="list-style-type: none"> • Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом. • Повољни услови за спољну трговину робама из области пољопривредно-прехранбеног сектора – захваљујући преференцијалном приступу тржишту ЕУ, Генералном систему преференцијала са САД и др. • Убрзана замена постојеће механизације једини је пут да се она стабилизује и да се повећају приноси по јединици површине. • У сектору агробизниса едукација и саветодавство представљају значајне факторе модернизације пословања. • Поддржати развој нових прерађивачких капацитета према расположивим стратешким сировинама и захтевима тржишта. • Имплементација програма производње на бази примене савремене технологије, који би обухватили све фазе репродукционе целине, почев од примарне производње, преко индустријске прераде и промета, до потрошње свих важнијих пољопривредних производа. 	<ul style="list-style-type: none"> • Непредвидива аграрна политика. • Недовољна подршка задругарству мерама аграрне политике. • Неразвијено тржиште пољопривредних производа: одсуство велетржница и откупно-дистрибутивних центара, с једне, и велика преговарачка моћ прехранбене индустрије и „прекупаца“, с друге стране. • Неразвијеност финансијског тржишта и тржишта пољопривредних кредита. • Глобализација трговине прехранбеним производима и све израженија конкуренција на међународним тржиштима. • У Србији је у последњим деценијама дошло до диференцијације и раслојавања сеоског становништва, које је главни носилац пољопривредне производње. • Изузетно скупи банкарски кредити за набавку нове механизације. • Знање се не чува систематично и тешко је приступити одговарајућим информацијама на локалном нивоу.

Извор: Истраживање аутора, 2016

Последично, може се формулисати *стратешки циљ 1* за пољопривредни сектор града Смедерева: „Повећати конкурентност пољопривредног сектора на принципима одрживог развоја.“ Главни правци активности, који ће обезбедити постизање стратешког циља, фокусирани су на прилагођавање пољопривреде у правцу: 1) веће повезаности науке и праксе преко реорганизованих пољопривредних станица, саветодавне службе, матичне службе, земљорадничких задруга и других удружења пољопривредника; 2) развоја и имплементације нових знања и вештина пољопривредника кроз савете, обуке, семинаре, курсеве; 3) подршке младим пољопривредницима у преузимању и модернизацији газдинства; 4) повећања обима производње и продуктивности у воћарско-виноградарској производњи; 5) дефинисања категорије домаћих, аутохтоних сорти и њихове заштите, односно подстицања производње, уз увођење нових сорти према захтевима иностраног тржишта; 6) подршке фармерима у процесима имплементације и сертификације система безбедности и квалитета хране (GLOBAL GAP, HACCP); 7) подршке процесима удруживања пољопривредника; 8) унапређења агротехничке опремљености пољопривредних произвођача; 9) креирања машинских прстенова како би се остварила ефикаснија производња услед рационалнијег коришћења постојећих ресурса.

У области прехранбене индустрије града Смедерева може се формулисати *стратешки циљ 2*: „Изградити конкурентан прехранбени сектор за стварање веће додајне вредности и промовисање квалитета домаћих производа на иностраном тржишту.“ Главни правци активности за реализацију наведеног стратешког циља су следећи: 1) изградња великог дистрибутивног центра, с једним заштитним знаком и униформном амбалажом; 2) подршка процесима успостављања власничке повезаности примарне производње и прехранбеног сектора; 3) увођење нових технологија у прехранбеној индустрији и повећање квалитета процеса и производа; 4) увођење и сертификација свих система безбедности и квалитета хране у складу са захтевима ЕУ; 5) унапређење маркетиншких активности у прехранбеној индустрији за промоцију извоза (развој робних марки); 6) подржавање инвестиција у правцу повећања броја малих и средњих предузећа са тржишно пропульзивним и извозним програмима производње.

На крају, неопходно је формулисати *стратешки циљ 3*, који се односи на институционалну и правну подршку: „Институционална и правна подршка развоју периурбане пољопривреде, усклађена са праксом ЕУ.“ Главни правци активности су следећи: 1) унапређење правне регулативе у пољопривреди; 2) реорганизација и унапређење постојећих институција у пољопривреди; 3) развијање система буџетске и кредитне подршке развоју пољопривреде; 4) развијање механизма за мониторинг имплементације подстицаја и контролу резултата; 5) унапређење координације и синхронизације у спровођењу мера подршке између различитих нивоа државне управе (република, град, општина); 6) јачање капацитета локалне заједнице у области развоја периурбане пољопривреде.

У Србији се трансфер знања у области пољопривреде спроводи кроз систем формалног образовања свих нивоа (од средњег образовања до докторских

студија), различитим врстама обуке, организованим од стране образовних и истраживачких установа и организација, посредством ПССС-а, приватних привредних друштава, пројектних јединица, медија итд. („Службени гласник Републике Србије“, 2014, 34). Конкурентан и тржишно оријентисан пољопривредни сектор града Смедерева свој развој мора базирати на предузетничком приступу запошљавању и едукацији у интензивираној пољопривредној производњи.

С друге стране, нове инвестиције се могу остварити спојем пољопривредне традиције Србије с неопходном експертизом у области прераде хране (Живковић и сар., 2014, 168). Сходно томе, потребно је подржати инвестиције у правцу повећања броја малих и средњих предузећа с тржишно пропульзивним и извозним програмима производње. Модернизација пољопривреде, као и тржишних утицаја, подразумева постојање најконкурентнијих пољопривредних произвођача (Ђекић, Ђорђевић и Машковић, 2016).

Истовремено, постоји велика могућност формирања кластера примарних произвођача, пољопривредних предузећа, трговаца и сектора услуга. Србија традиционално има добар квалитет меса, поврћа, воћа, као и неколико квалитетних прерађивача пољопривредних производа. Повезивањем у групације повећала би се домаћа производња прехранбених производа и дошло би до повећања квалитета производа, који би били конкурентнији у извозу.

Закључак

Развој пољопривреде града Смедерева подразумева афирмацију пропульзивније и конкурентније пољопривреде, састављене од комерцијалних и породичних газдинстава која се баве искључиво пољопривредом и/или се баве пољопривредом у смислу додатног извора прихода. Као таква, требало би да производе конкурентне производе у погледу ценовних и неценовних елемената конкурентности, користећи при томе добру пољопривредну праксу.

Сходно томе, обезбеђивала би задовољавајући доходак породичним пољопривредним газдинствима, усмеравајући своју делатност на задовољавање потреба и преференција потрошача и блиско сарађујући с прехранбено-прерађивачком индустријом. Основни предуслови за остварење овакве визије подразумевају остварење одређених економских, друштвених и еколошких циљева: пољопривреда мора ефикасно да користи природне ресурсе; да буде саставни део руралне економије и друштва; да значајно доприноси очувању и заштити животне средине.

Истовремено, развој прехранбене индустрије града Смедерева претпоставља индустрију која је усмерена на задовољавање потреба и жеља потрошача, с акцентом на иновацијама, квалитету, виском степену хигијене хране и стандардима безбедности хране.

У обезбеђењу подршке динамичном и одрживом развоју периурбане пољопривреде и подручја на којима је заступљена, кључну улогу има локална администрација, која приликом утврђивања и спровођења развојних стратегија мора уважавати циљеве међуопштинске сарадње и територијалне кохезије, усклађене с праксом ЕУ.

Литература

Анализа пољопривреде и прехранбене индустрије Србије у 2015. години (март 2016).

Београд: Удружење за пољопривреду, прехранбену индустрију, шумарство и водопривреду, Привредна комора Србије (ПКС).

Atanasijević, J., Danon, M. (2014). Financing agricultural development in Serbia: opportunities and challenges. *Ekonomika preduzeća*, vol. 62 (1–2): 67–81.

Birovljević, J., Četković, B., Vukmirović, G. (2013). Prospects of improving the competitiveness of Serbian agriculture in (re)industrialization process. *Ekonomika preduzeća*, vol. 61 (5–6): 364–372.

Васиљевић, З., Зарић, В., Закић, В. (2011). Основна стратешка опредељења развоја пољопривреде и села у Србији до 2020. године. *Економски видици*, 2011, вол. 16 (2): 275–287.

Гулан, Б. (2016). *Држава и село. 1: Спасавање села и пољопривреде*. Макроекономија – Економске анализе. Србија, окружење и међународна економија. www.makroekonomija.org (приступљено 9. 1. 2016).

Đekić, S., Đorđević, V., Mašković, D. (april-june 2016). Quantitative analysis of multi-functionality of agrarian and rural development in the republic of Serbia. *Ekonomika*, Niš, Vol. 62 (2): 97–110.

Živković, J., Jevtić-Mučibabić, R., Nježić, Z., Brkljača, J., Vukelić, N., Filipčev, B. (2014). EU food market- value-added food, a new trend and opportunity for national food industry. *Journal on Processing and Energy in Agriculture* 18(4): 168–170.

Закон о просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. „Службени гласник РС“, број 88/10.

Извештај са састанка фокус-групе: Пољопривреда и прехранбена индустрија града Смедерева (23. 12. 2015). Колари: Пољопривредна саветодавна стручна служба Смедерево. Београд: Институт за економику пољопривреде.

„Исхрана“ АД Смедерево. <https://ishrana-smederevo.ls.rs/rs/> (преузето 8. 3. 2017).

Михаловић, Б., Симоновић, З. (2016). *Стратешко планирање одрживог развоја пољопривреде и руралних подручја у Србији*, монографија. Београд: Институт за економику пољопривреде.

Михаиловић, Б., Параушић, В., Симоновић, З. (2007). *Анализа фактора пословног амбијента Србије у завршној фази економске транзиције*, монографија. Београд. Институт за економику пољопривреде.

Одлука о оснивању Фонда за развој пољопривреде града Смедерева. „Службени лист града Смедерева“, број 3/14.

Попис пољопривреде (2012). Књига 1. Београд: Републички завод за статистику, 2014.

Попис пољопривреде (2012). Књига 2. Београд: Републички завод за статистику, 2014.

Попис пољопривреде (2012). Пољопривредна механизација, опрема и објекти у Републици Србији. Београд: Републички завод за статистику, април 2014.

Попис пољопривреде (2012). Воћарство. Београд: Републички завод за статистику, јун 2014.

Попис пољопривреде (2012). Пољопривредни објекти, ниво насеља. Републички завод за статистику, Република Србија.

Simonović, Z., Jelocnik, M., Vasić, Z. (2012). Economic Position of Serbian Agriculture in the Period Transition. *Economics of Agriculture*, Beograd, (3): 535–544.

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2020. године. „Службени гласник Републике Србије“, број 85/14.

Стратегија локалног економског развоја за период 2009–2014. године. „Службени лист града Смедерева“, број 4/10.

Стратегија развоја пољопривреде на територији града Смедерева за период 2008–2013. „Службени лист града Смедерева“, број 6/08.

Стратегија развоја пољопривреде и руралног развоја града Смедерева за период 2015–2020. године (2016). Београд: Институт за економику пољопривреде.

Wohlmut, K., Kormawa, P. M. (2012). *Context of Agro-industry in Africa*. Agribusiness for Africa's Prosperity – Country Case Studies. Vienna: UNIDO.

Summary

Competitive and market-oriented agricultural sector of the city of Smederevo must base its development on the entrepreneurial approach to employment and education in agricultural production. This development is based on the natural resources of the area and complies with the new technologies and market trends, closely linked with standardized production capacities, with expanding environmental standards and promotion of rural areas. All this is supported by appropriate policies and financial resources and concerted with institutional and legal framework of good business practices of the European Union.

The results of the research show that improving competitiveness of agricultural sector in the city of Smederevo requires realization of adequate strategic measures and

projects aimed to improve human potential, more processing of agricultural and food products, as well as better agro technical equipment of agricultural producers. In such conditions, development of rural areas is closely linked to the development of agriculture and processing of agricultural products; therefore the agricultural production is traditionally the most important sector of the rural economy and the main source of income for the rural population. That is why the investments in the development of micro-enterprises in the field of processing of agricultural products are necessary, as well as raising the value of the products by obtaining indication of geographical origin. The investments in this type of activities could improve the competitiveness of agricultural holdings in the market; increased revenues of holdings would improve their economic situation, which would enable a better quality of life in rural areas and reduce the rate of depopulation. Consequently, the city of Smederevo sees further development of agriculture in directing resources and assistance to farmers, helping them to form associations, cooperatives; and increasing the areas under fruit, orchards, vineyards, vegetables and field crops, as well as through the promotion of irrigation and placement of consumer goods.

Insufficient number of small and medium enterprises and entrepreneurs in agriculture and processing indicates still unfavorable business environment in this sector. However, a number of participants, involved in the processing of agricultural products, such as wineries, slaughterhouses, mills, are registered in the sector of small and medium enterprises and entrepreneurs. Agricultural development of Smederevo implies affirmation of more propulsive and competitive agriculture made of commercial and private farms engaged exclusively in agriculture and/or engaged in agriculture as additional revenue sources. As such, it should produce competitive products in terms of price and non-price elements in competitiveness, using the good agricultural practices. Consequently, it would secure sufficient income to family farms, focusing its activities on meeting the needs and preferences of consumers and working closely with the food processing industry. The basic prerequisites to achieve this vision include the realization of certain economic, social and environmental objectives: agriculture must effectively use natural resources; must be an integral part of the rural economy and society; that significantly contributes to the preservation and protection of the environment.

At the same time, the development of food industry of Smederevo assumes an industry that is focused on meeting the needs and desires of consumers, with an emphasis on innovation, quality, high level of food hygiene and food safety standards. In such conditions, it is required a powerful and aggressive marketing on an individual and collective level with the development of cooperation with farmers and farmers' associations. The food industry is expected to guarantee high standards of quality and food safety with optimum use of capacity, as well as to provide sufficient profitability for the necessary investments and capable and experienced managerial staff. Fulfilling these requirements, the food industry could encourage the development of small and medium-sized enterprises that produce and launch products with protected designation of origin and products with a protected geographical indication, as well as products based on traditional recipes.